

HILDA TABA* UURIMUSED ERINEVA SOTSIAALSE JA ETNILISE PÄRITOLUGA RÜHMAD VASTASTIKUSTE SUHETE KASVATUSVÕIMALUSTEST

Mihhail Klarin

1940. aastate rassirahutused USA-s kutsusid esile nii teadlaste kui üldsuse ärevuse. See sai ajendiks erinevate sotsiaalsete ja etniliste rühmade suhtlemiskasvatuseprojekti (*Intergroup Education Project*) loomisele. Projekti sponsoriks oli Ameerika Haridusnõukogu (*American Council on Education*). Hilda Taba sai projekti (jaanuar 1945 – august 1948) direktoriks. Meie arvates ei ole Taba töö selles valdkonnas veel leidnud piisavat tunnustust, kuigi paljud uurimuse järeldused ja tulemused on väärtuslikud ja aktuaalsed ka praegu.

40. aastatel muutus USA-s laia üldsuse pideva tähelepanu osaliseks eri sotsiaalsete ja etniliste rühmade suhete probleem. Elanikkonna suurenenud mobiilsuse, migratsiooniprotsesside elavnemise tõttu (olid tingitud elanikkonna tööhõive struktuuri muutusest, mille omakorda oli esile kutsunud majanduse ja tööstuse kohandamine sõjatingimustega) suurenes etniliste konfliktide arv. Migrandid (näiteks väljarännanud lõunaosariikidest — nii valged kui värvilised —, sattudes USA põhja- või lääneranniku osariikidesse) pörkasid kokku harjumatu tingimuste ja eluviisiga. Nende lootused ja võrduspüüdlused takerdusid kõige ootamatute ja erinevamate sotsiaalolmeliste probleemide taha: tööhõive, elamispind, osalemisvõimalused ühiskondlik-poliitilises elus, lülitatus sotsiaalsetesse sidemetesse uues ümbruses. Lõhe ootuste, sotsiaalsete vajaduste ja reaalsuse vahel põhjustas rahutustena avalduva sotsiaalse pinge kasvu.

1940. aastate esimesel poolel leidsid aset arvukad rahutused mitmes USA linnas, eriti silmatorkavad olid 1944. a. sündmused Detroitis. Viimased kutsusid USA üldsuses esile suure rahulolematuse. 1944. a. lõpuks loodi üle 400 ühiskondliku organisatsiooni, mis seadsid eesmärgiks eri sotsiaalsete ja etniliste rühmade vaheliste

* Hilda Taba (1902 – 1967) — väljapaistev eesti päritolu ameerika pedagoogikateadlane. Elulooliste andmetega võib tutvuda artiklistest Kreitzberg P., Krull E. Taba — maailmakuulus pedagoog // *ÕL (NÕ)*. 1 juuli; Klarin M. Hilda Taba karjäärast Ameerika Ühendriikides // *Haridus*. 1989. N 12. Lk. 18 – 19 (tõlk).

suhete parandamise, — kodanike ühtsuse komiteed, rühmadevaheliste suhete munitsipaal- ja ringkonnakomiteed —, ainuüksi 300 sellist tekkis pärast Detroidi rahutusi. Need organisatsioonid ei eksisteerinud kaua, kuid juba nende loomine kinnitab probleemi olulisust. Selle lahendamisel panid paljud ameeriklased lootuse USA ühele võimsamale ja tunnustatuimale sotsiaalsele institutsioonile — haredusele.

Taba töö etniliste ja sotsiaalsete rühmade vaheliste suhete uurimise kohta hõlmas algmaterjali kogumise etapil üle 250 lokaalse projekti 72 koolis ja elanikkonnarühmas. Uurimuses osales üle 2,5 tuhande õpetaja, haridusspetsialisti ja kohaliku elanikkonna esindaja [Taba a.o., 1952, lk. 2]. Taba juhitud rühma aktiivne uurimistöö seisnes olukorrast analüütiliste löigete tegemises (konstateeriv eksperiment), õppeprogrammide koostamises, õpetajatele seminaride korraldamises ja laste eksperimentaalses õpetamises (formeeriv eksperiment).

Kolme tööaasta (1945 – 1948) jooksul organiseeriti 6 suveseminari didaktiliste materjalide väljatöötamiseks ja omandamiseks (tutvustamiseks). Nendes osales ligi 260 kooliõpetajat ja kohalikku elanikku.

Projekti raames püstitati järgmised põhiülesanded.

1. Välja töötada rühmadevaheliste suhete pedagoogilised käsitlused ja kontrollida neid mitmesugustes situatsioonides.

Projekti üldideestikus oli silmas peetud mitmesuguseid pedagoogilise mõjustamise sfääre: õppetöö koolis, koolielu tervikuna, kohalik kogukonnapoolne õppe-kasvatustöö, kooli ja kohaliku kogukonna vastastikune toime.

2. Uurida juba olemasolevate vahendite, võtete ja õppematerjali kasutamise võimalusi ja välja töötada uusi.

3. Välja töötada kooli juhtivkaadri ja kommunaalorganite töötajate kvalifikatsiooni tõstmise meetodika.

4. Uurida juhtimisküsimusi, mis on seotud rühmadevaheliste suhete kasvatusprobleemide lülitamisega kooli tööprogrammidesse ja kommunaalorganite tegevusse; leida nende probleemide lahendamise teed.

5. Teha projekti tulemused üldsusele kättesaadavaks: publikatsioonid, konverentsid, suulised ettekanded [Taba a.o., 1952, p. 5].

Taba ja tema kaastöötajad, toetudes toleaaegsetele sotsioloogilistele ja sotsiaalpsühholoogilistele uurimustele, alustasid tööd spetsiaalse rühmadevaheliste suhete fundamentaalanalüüsiga (nü koolis kui väljaspool kooli), pöörates erilist tähelepanu õpilaste rühmateadvusele. Tulemused viitasid eritüübiliste rühmade vaheliste konfliktide tüpoloogilisele sarnasusele ühiskonna ja koolielus, nende ühtsele sotsiaalpsühholoogilisele baasile.

Rühma teadvuses toimuva sotsiaalsühholoogilise lõhenemise aluseks võivad olla mitmesugused rühma kuuluvuse ja eluviisi aspektid. Näiteks vanus, sotsiaal-majanduslik staatus (sotsiaalne positsioon ja materiaalne kindlustatus), etniline päritolu ja rass, linna või küla elutingimused, usulised veendumused jne.

Sotsiaalsühholoogilistest uurimustest oli teada, et toimib mitteharmuspäraste, võõraste väärtuste, käitumistüüpide, eluviisi grupilise tõrjumise fenomen (vt. näiteks [Adorno, a.o., 1950]). Selle ilminguteks on jaotumine *meieks* ja *nendeks*; formeeruvad eelarvamused, mis kinnistavad kõige *meie* rühmale kuuluva üleolekut *nende* rühma eripärast.

Analüüsist ilmnis palju keerulisem rühmadevaheliste seoste pilt kui senine traditsiooniline ameeriklaste argiteadvus — näiteks valgete ja neegrite suhetest — võimaldas. Siit tulenes ka pedagoogiline järeldus õppetöö sisu kohta: kool ei tohi piirduda vaid vahetult märgatavate ja üldtuntud lahkavumuste, konfliktide ja probleemidega; vaatluse alla tuleb võtta kõik probleemid, mis on tingitud rühmadevahelisest lõhenemisest ja konfliktide arengust.

Kirjeldatud süvakäsitlus rajanes sotsiaalsühholoogilistele uurimustele, kust ilmnis etniliste konfliktide seos võõrast päritolu rühmade taju ja mõtlemisstiiliga. See viis Taba ja tema kaastöötajad ideele, et etnilised eelarvamused, mittetaluvus ja irratsionaalsed veendumused etniliste suhete sfääris on sisemises suguluses analoogiliste nähtustega niisuguste rühmade interaktsioonis, mida iseloomustab jäik, stereotüüpne maailmanägemine, inimeste taju *meie* ja *nemad* kategooriates [Bettelheim, Janowitz, 1950, lk. 176; Taba a.o., 1952, lk. 29]. Toetuti R.N. Sanfordi formuleeritud stereotüüpide ja eelarvamustega läbipõimunud mõtlemisviisi sotsiaalsühholoogilisele karakteristikale. Selle puhul ei ole meil tegemist mingi poliitiliste veendumuste kogumiga ühe või teise rühma suhtes, vaid üldse mõtlemisviisiga võõra päritoluga rühmadest ja rühmadevahelistest suhetest [Adorno a.o., 1950, lk. 51; Taba a.o., 1952, lk. 29]. Just selline mõtlemisviis — jäikades kategooriates, must-valge — on iseloomulik etniliste vähemuste vastu suunatud eelarvamuste ja hoiakute psühholoogiale.

Esitatu baasil tegid Taba ja tema kaastöötajad mitu pedagoogilist järeldust. Esiteks, haridusprogrammi võib võtta ükskõik millise rühmadevaheliste suhete paljudest aspektidest; ka koolisisesed probleemid. Teiseks, psüühiliste hoiakute ülekandenähtuse tõttu on etnilise ja rassilise taluvuse kasvatamine võimalik nii otseselt neid suhteid kajastava spetsiaalse materjali kui ka rühmade sotsiaalsühholoogilist interaktsiooni palju laiemalt käsitleva materjali põhjal.

Nii fikseeriti projekt: tähelepanu kõigile rühmade interaktsiooni (nii positiivsetele kui negatiivsetele) ilmingutele; õppetegevuse sisu maksimaalne lähendamine laste vahetule elukogemusele (vähemasti õppetöö algetapil).

1948. aastast jätkus töö uue projekti alusel. Selle sponsoriks oli endiselt Ameerika Haridusnõukogu, finantseerijaks nagu varemgi Rahvuslik Kristlaste ja Juutide Konverents (*National Conference of Christians and Jews*). Vastavalt projektile loodi Chicago Ülikoolis rühmadevaheliste suhete uurimise keskus, mida kuni tegevuse lõpuni 1951. a. keskpaiku juhtis Taba.

Uurimused, mis tehti Taba juhtimisel mõlema projekti raames (1945 – 1951), andsid erakordselt olulisi tulemusi, mis on aktuaalsed ka praegu.

Järgnevalt vaatlemegi Taba tegevuse mõningaid olulisemaid tulemusi rühmadevaheliste suhete formeerimisel koolis; peatume üldisematel ideedel, mis meie arvates pakuvad huvi ka nüüdispedagoogikale.

Hilda Taba oli seisukohal, et kasvatustöö programm inimsuhete vallas on vaid siis efektiivne, kui selle üldideestikku väljendavad kindlad pedagoogilised eesmärgid, millele vastab adekvaatne laste tegevus. Teadmiste omandamiseks sobiv õppetegevus ei põhjusta mitte alati tunnete ja hoiakute muutust; see, mis on hea informatsiooni mõistmiseks, pole alati soodus inimsuhete arenguks.

On tarvis, et õpilastel formeeruksid nii teadmised kui ka tunded ja hoiakud, milleta teadmised oleksid ebaefektiivsed, ning isikutevahelise suhtlemise kogemused, milleta teadmised ja tunded ei ole elulised.

Toome ilmeka näite uurimustest. Ühes eksperimendis palus õpetaja lapsi ette kujutada, et nende klassi tuleb uus õpilane. Järgnes küsimus, kuidas lapsed suhtleksid temaga. Lapsed tegid hulga mitmesuguseid oletusi. Siis asus õpetaja näitama pilte selle poisi "kujutisega", esitades sama küsimust. Piltidel olid: kreeka poiss, hiina poiss ja lõpuks neegripoiss. Sedamööda kuidas pildid vaheldusid, tegid lapsed üha vähem oletusi. Viimase pildi puhul oli arvamusi hoopis vähe ning lapsed olid ebakindlad otsustamaks, mis võiks sellele poisile meeldida, mis mitte [Taba a.o., 1950, lk. 22].

Mõlema projekti raames pöörati põhitähelepanu hariduse sisu väljatöötamisele, arvestades rühmadevahelisi suhteid. Töö toimus peamiselt 4 sisulises valdkonnas: perekonnaelu, kohalik ühiskondlik elu, USA kultuur, individuaalsed suhted [Taba a.o., 1950; Taba a.o., 1949; Taba, Elkins, 1950].

Perekonnaelu. Seda valdkonda käsitletakse Ameerika alg- ja keskkoolis juba aastaid. Perekonnaelu puudutab erisuguste etniliste rühmade, sotsiaalsete kihtide kultuuritraditsioonide olulisi küsimusi. Eriti viljakas on perekonnaelu traditsioonide ja kommete arutamine koolis, mille õpilased on erisugust sotsiaal-kultuurilist päritolu. Selle sfääri käsitus võimaldab õpetajal aidata lastel teadvustada ja analüüsida perekonnas kujunevaid stereotüüpe (mis oluliselt mõjutavad lapse teadvuse kujunemist ja on uute stereotüüpide tekkimise

allikaks).

Näiteks jõukast ja kindlustatud perekonnast pärit algklassi-õpilased ei suutnud ette kujutada perekonda, kus vanemad ei pööra tähelepanu lastele, kus lapsed on sunnitud võtma endale paljud täiskasvanute mured. Teisalt, lapsed, kes kuulusid etnilistesse vähemusgruppidesse, madala sotsiaal-majandusliku staatusega perekondadesse, pidasid diskrimineerimist, ükskõiksust nende suhtes millekski iseenest mõistetavaks; kitsikust, halbu elamistingimusi — millekski loomulikuks.

Perekondade eluviise õpiti tundma kooli eri vanuseastmetel järkjärgult kasvava üldistuse tasemel. Projektis töötati välja üldised juhtideed.

1. Rahvuslike ja kultuuriliste rühmade eluviisides on nii sarnast kui ka erinevat. Kõik perekonnad kindlustavad põhiliste eluliste vajaduste rahuldamise, lahendavad sarnaseid probleeme. Kuid nimetatud vajaduste rahuldamise viisid erinevad, sõltudes oludest, kultuuritraditsioonist ja etnilises rühmas kujunenud kommetest.

2. Kõikides perekondades tuleb ette probleeme ja konflikte. Kõik pered püüavad leida nende lahendusviise, kuigi need lahendused erinevad.

3. Igal perekonnaliikmel on perekonnas oma sotsiaalne roll. Enamikus perekondades on isa rolliks pere materiaalne kindlustamine, emal — koduhoidmine. Siiski on perekondlikus rollijaotuses märgatav variatiivsus.

4. Perekonnaelu on õnnelikum, kui iga tema liiget austatakse, arvestatakse tema maitse ja eelistustega, tasustatakse tema võimeid (saavutusi), tunnustatakse püüdlusi.

5. Igaüks meist omandab käitumiskogemusi, väärtusorientatsioonid eluviisi. Me omandame seda, mis saab perekonna, sõprade ja täiskasvanute poolt toetuse ja tasustuse osaliseks.

Munitsipaalkogukonna elu. Seda õppeainet käsitletakse USA koolides algklassist lõpuklassini. Nii kindlustatakse materjali õpetamisel järjepidevus ja sügavam mõtestamine. Projekti raames selleteemalise materjali tähtsus kasvas, kuna kogukond nii nagu perekondki on rikas primaarsete sotsiaalsete seoste poolest ja seetõttu võimaldab siduda õppimist õpilase elukogemusega.

Sõltuvalt konkreetsetest oludest võisid õppe-eesmärgid nimetatud valdkonnas märgatavalt varieeruda. Mõnes koolis püstitati ülesanne laiendada õpilaste silmaringi, kõrvaldada lüngad nende sotsiaalses kogemuses. Nii toimus see näiteks linnakoolides, kus õpivad külast pärit õpilased ei suutnud harjuda linnaeluga. Mõnes koolis ei kujutanud vähekindlustatud perest pärit lapsed endale ette võimalusi, mida pakkus (kohalik) ühiskond (vaba aja veetmise võimalused, teenindussfäär jne.); veelgi enam, nad isegi ei julgenud kasutada neile teada võimalusi ebakindluse, kahtluste või kartuse

tõttu selle suhtes, millega tuli kokku puutuda.

Projekti raames koostati koolides laste abistamise programmid: abi linnatranspordi kasutamata õppimisel, linnaekskursioonid, tutvumine kommunaalteenustega, kaubatootmise ja kommunaalteeninduse vaheliste seoste ning kommunaalsfääris mitmesuguseid rolle täitvate inimeste (ostja ja müüja, arst ja patsient, õpetaja, lapsed ja lapsevanemad, vaimulik ja kogudus jne.) suhete tundmaõppimine.

Munitsipaalkogukonna elu käsitlemiseks esitas Taba koos kaastöötajatega mõningaid juhtideid.

1. Kogukondade elu erineb tööhõive spetsiifika, looduslike tingimuste, kultuuritraditsioonide poolest.

2. Kogukonna elule on iseloomulik vastastikuste inimsuhete ja -sõltuvuste süsteem.

3. Kogukonna kultuur, eluviis määravad inimeste tegevuse, nende väärtusorientatsioonid, eluvaliku. Näiteks halvad elamistingimused põhjustavad korratust ja räpasust, konflikte; perekonnapea töö mõjutab perekonna eluviisi; inimese rolli kogukonna elus, tema eluootused määrab tema sotsiaalne staatus.

4. Elu kvaliteeti, kogukonnas ja kogukonnale omaste vastastikuste seoste iseloomu määravad kogukonna ajalugu ja traditsioonid, millele lisanduvad jooksvad hetkemõjutused. Näiteks pikaajalise järjepideva immigratsiooni mõju erinevate etniliste rühmade staatusel; ümbritsevate kogukondade rolli ja tähtsuse muutumine koos muutustega tööstuslikus ümbruses, nihked kommunaalteeninduses teenindavate inimestega toimuvate muutuste tõttu.

5. Kõik kogukonna liikmed töötavad ja kõik tööliigid on kogukonna jaoks olulised; vastastikku seotud ja üksteisest sõltuvad.

Ameerika kultuuri tundmaõppimine. See on tihedasti seotud niisuguste kooli jaoks traditsiooniliste ainetega nagu maa ajalugu ja kirjandus. Palju andmeid ajaloo ja kultuuri kohta sisaldavad kunstiteosed.

Juhtideede näiteid:

Ameerika Ühendriigid kui mitme eri kultuuri maa; tänapäeval on need segunenud ja üksteisega läbi põimunud. Seesugune segunemine rikastab elu riigis.

Osa siia saabunud inimestest leidis vaba arengu võimaluse. Teised pörkasid kokku diskrimineerimise ja eelarvamustega. Kõik nad elasid üle ühtesid või teisi raskusi, mis olid tingitud keele, kommete, riietusviisi erinevusest, inimeste hoolimatust suhtumisest võõrastesse, eriti immigrantidesse.

Inimeste ebavõrdsus ühes elusfääris põhjustab ebavõrdsust ka teistes valdkondades. Ebavõrdsuse ilmingud mõjutavad nii vähemuskui ka enamusrühmi.

Kõik äsjasaabunud on puutunud kokku sarnaste probleemidega. Kõigil on olnud tarvis kohaneda uute elutingimustega. Kõik on

tunnetanud oma erinevust ameeriklastest ja tundnud oma nahal võõrastavat suhtumist. Kõik on üle elanud ühtesid või teisi raskusi uude kogukonda sisseelamisel.

Inimese kohanemine elutingimuste muutusega sõltub oludest. Üleminekul sama linna ühest koolist teise kerkivad üles ühed, kolimisel ühest linnast teise – teised probleemid. Elama asumisel ühelt maalt teisele on tegemist eluliste probleemide puntraga.

Individuaalsed suhted. Mitmes eksperimendis osalenud koolis oli selline materjal juba varem lülitatud nn. orientatsiooniprogrammidesse, mis piirdusid tavaliselt koolielu tutvustamisega uutele õpilastele (7. ja 9. õppeaastal). Nüüd täiendati neid õppetööga, mille eesmärgiks oli suhtlemisraskuste ületamine, kooli oludes uute suhetega kohanemine. Mitmes koolis käsitleti õppetöös spetsiaalselt isiksuse arengu küsimusi. Osas koolides, kus olid juba isiksust, suhtlemismaneeri ja moraalküsimusi käsitlevad programmid, täiendati neid suhtlemispsühholoogia-alase materjaliga.

Individuaalse suhtlemise probleemide uurimisel jõudis Taba töөрühm huvitavatele järeldustele noorukite kõrgele konfliktsuse sotsiaalsuhtluskilise põhjuse kohta. Selleks on etniline segregatsioon. Näiteks ühes segregeeritud* neegrikoolis, kus semestri jooksul analüüsi suhtlemisprobleeme, töid õpetajad esile järgmised noorukite üldised probleemid.

1. Paljud õpilased ei oska konflikte lahendada. Nad peaaegu ei näe konstruktiivseid lahendusi ja liiga sageli otsustavad agressiooni ja vägivalda kasuks. Väiksemgi tühiasi (näiteks üks laps võtab teiselt ära pliitsi) põhjustab tüli või kakkuse.

2. Lapsed ei kujuta ette, mida tähendab inimeste üks või teine käitumine. Nad ei saa aru, milliseid tundeid elavad üle nende kaaslasted, mis kutsub esile ühe või teise reaktsiooni; veel vähem mõistavad nad täiskasvanu (eriti õpetaja ja vanema) käitumise motiive.

3. Väga piiratud on laste teadmised sellest, mis võiks esile kutsuda eakaaslaste või vanemate heakskiidu. Seetõttu kujutavad nad erakordselt viletsasti ette, kuidas saavutada kontakti ümbritsevate inimestega, nende tunnustust.

4. Valdav osa lastest on erakordselt konformsed, alludes eakaaslaste rühma poolt omaks võetud standarditele. Alludes nad isegi ei kujuta ette, kuidas saaks olla sõltumatu kaaslastest.

Loetletud probleeme arvestades pandi projekti kirja inimsuhteid käsitlevad õpeteedad. Esitame ühe temaatilise plaani, mis meie arvates peaks pakkuma erilist huvi.

* Rassiline segregatsioon USA koolides likvideeriti (tühistati) ametlikult 1954. a. (tõlk).

Temaatiline plaan "Inimsuhted" 9. klassile
[Taba, 1950, lk. 423; Taba, 1950, lk. 103 - 104]

1. Millises olukorras on sul raske?
2. Millises olukorras tunned sa rahuldust?
3. Mis olid inimeste käitumise põhjused nendes situatsioonides?
(Siin loetlesid õpilased oma raskusi ja analüüsisid neid — kirjalikult või suuliselt.)

4. Too näiteid juhtumitest, kus inimestel on olnud samasuguseid raskusi.

5. Mis põhjustas inimeste sellise käitumise nendes situatsioonides? (Siin õpilased lugesid jutustusi, vaatasid kinofilme.)

6. Milliseid rolle täitsid inimesed kõigis neis situatsioonides? Millised emotsionaalsed vajadused rahuldati sellise käitumisega? (Õpilased kasutasid materjale, mis andsid inimkäitumise psühholoogilisi seletusi, püüdsid teha üldistusi, formuleerida seaduspärasusi.)

7. Mida saaks teha vastastikuste suhete parandamiseks?

Selles valdkonnas arendati nagu teistegi puhul välja juhtideed, mis läbivad inimsuhete vallas õpitavat materjali.

1. Iga inimene tunneb rahuldust gruppi kuulumisest. Eraldatus, tõrjutus kutsuvad esile psüühilise pinge ning põhjustavad sageli soovimatuid ilminguid, nagu agressiivsus või ükskõiksus.

2. Igas grupis on konflikte väärtusorientatsioonide ja normide varieeruvus on loomulik, grupi harmooniline elu ei eelda nende mahasurumist. Mida jäigemad on grupi normid, seda vähem saavad teada nii need, kes neid pimesi järgivad, kui ka need, kes neist hälbivad.

3. Inimesed omandavad üksteiselt käitumismalle. See, mida nii õpitakse, oleneb rühma seisundist ja iga liikme käitumisest eraldi. Me ei saavuta inimese kohanemist rühmaga, kui nõuame kohanemist vaid temalt, eeldamata muutusi ka rühmas.

4. Põhiline osa sotsiaalsest käitumisest omandatakse. Pärilikkuse mõju käitumisele ja väärtusorientatsioonidele on tühine. Sobivates tingimustes on enamik inimesi võimelised omandama uusi käitumismalle ja väärtusorientatsioone.

Töö nimetatud valdkonnas nõudis eriti suurt jõupingutust. Taba on märkinud, et uurijatel tuli kannatlikult jagu saada mitte üksnes õpilaste, vaid ka õpetajate negatiivsetest harjumustest ja stereotüüpidest. Näiteks stereotüüpne arvamus, et ainult võimukas ja jäik kohtlemismaneer sunnib teisi jääma viisakuse piiridesse, kuna muu ei toimi *nende* puhul; või ettekujutus sellest, et ilma karistuse ja ähvarduseta ei õpeta midagi — aeg-ajalt tuleb *neile* korralikult tuupi anda, eriti *teistele* (näiteks noorematele õdedele või vendadele, nooremate klasside õpilastele, *mõnedele* ka oma klassist, inimestele teisest sotsiaalsest korraldusest ja üldse kõigile, keda saab hõlmata mõistega *nemad*) [Taba a.o., 1952, lk. 36].

Õpetajatel tekkisid raskused seetõttu, et orienteerumine inimsu-
hete vallas eeldab tunnete ja üleelamiste käsitlust ning analüüsi, mis
nõuab pedagoogilt nii taktitunnet ja kannatlikkust kui ka ebatava-
lisi töömeetodeid. Emotsionaal-isiksuslik õpetamine eeldab õpetaja
spetsiaalset ettevalmistamist. Pedagoogil tuleb õppida tajuma neid
valdkondi, milles tema enda elamused või eelarvamused võiksid blo-
keerida õppeprotsessi (niisugusel juhul peab õpetajal olema kas ene-
sekontrollivõime või oskus ümber lülituda teistele teemadele, mille
arutus ei tekita selliseid raskusi).

Õppetegevuse uue sisu koostamiseks (loomiseks) ja valikuks
töötati välja üldine meetodika. See oli ainuvõimalik tee õpetajate
tegevuse koordineerimiseks ja segaduste ärahoidmiseks õppemater-
jalide üheaegsel loomisel erinevates koolides.

Õppetegevuse sisu väljatöötamise meetodika sisaldas järgmisi
põhimomente [Taba, 1945; Taba a.o., 1952, lk. 123].

1. Sisu muutmise lähtealuseks oli haridusvajaduste analüüs:
laste, kooli ja sotsiaalse keskkonna tundmaõppimine.

2. Saadud andmed mõtestati, arvestades kultuuritraditsioone,
õpilaste arengutaset ja õpetamise psühholoogiat.

Nimetatud andmed aitasid õpetajal fikseerida laste jaoks ak-
tuaalsed probleemid rühmadevaheliste suhete vallas, suunasid nende
tähelepanu vajakajäämisele kultuuriliste ja emotsionaalsete vajaduste
erinevuste arvestamisel, mis algul ei olnud silmanähtavad.

3. Välja selgitatud haridusvajaduste põhjal püstitati pedagoogi-
lised eesmärgid.

4. Andmed laste elutingimuste ja -viiside kohta, koos püstitatud
pedagoogiliste eesmärkidega aitasid otsustada, millised elunähtuste
valdkonnad võib edukalt lülitada õppetöö sisusse.

5. Nende valdkondade raames seostasid õpetajad õppematerjali
juhtideedega. Iga idee jaoks valiti välja sobivad näited, mille põhjal
formuleeriti vastavad ettekujutused.

6. Materjali jaotamisel teemadeks lähtuti järgmistest nõuetest:
a) teema peab võimaldama käsitleda olulise elukogemusega seo-
tud mitmekülgset materjali, mis aitaks kaasa mitme õppe-eesmärgi
üheaegsele saavutamisele; b) õppematerjalid peavad vastama laste
arengutasemele ja kultuurikogemusele; c) õppematerjal peab toetu-
ma laste õppetegevuse erisugustele viisidele.

7. Iga teema kohta valitakse õppetegevuse viisid ja informat-
siooniallikad. Õppetegevuse planeerimine, mis vastab fikseeritud
õppe-eesmärkidele, eeldab: a) lähtumist laste huvidest, b) olemas-
oleva taju (võime) arengule kaasaaitamist, c) õppetöövormide (nt.
lugemine, kirjutamine, diskussioonid) ratsionaalsete suhete paikapane-
kut.

Taba uurimustes esitati järgmised kooli õppe-kasvatustegevuse
aspektid (etniliste) rühmadevaheliste suhete vallas.

1) on olemas konkreetset faktid, üldised mõisted ja ideed, mis on hädavajalikud etniliste rühmade erinevuste ja nende interaktsiooni mõistmiseks ühiskonnas;

2) elu maailmas, mis ühendab mitmesuguseid etnilisi rühmi, nõuab tundeid, väärtusorientatsiooni ja hoiakuid, mis formeerivad haarde avaruse ja vastuvõtlikkuse võõra kultuuri suhtes;

3) inimeste vastastikune suhtlemine nõuab oskust objektiivselt ja ratsionaalselt mõtestada teiste rahvaste kultuuri, neile omaseid vastastikuseid suhteid;

4) lastel tuleb formeerida kindlaid oskusi ja vilumusi üksteisega suhtlemiseks ja osalemiseks rühmatöös [Taba a.o., 1952, lk. 36].

Andes hinnangut Taba tegevusele 1945–1951. aasta projektide raames, tuleb märkida, et tegemist oli eeltööga hilisematele uurimustele. Pandi alus etnilise vastastikuse toime ja inimsuhete teaduslikule käsitlemisele õppekasvatustöös. Paljud Hilda Taba uurimused selles valdkonnas on aktuaalsed ka tänapäeval.

KIRJANDUS

Adorno T.W. a.o. The authoritarian personality. New York: Harper & Row, 1950.

Bettelheim B., Janowitz, M. Dynamics of prejudice. New York: 1950.

Taba H. General techniques of curriculum planning // American education in the postwar period: Curriculum reconstruction. Yearbook of the NSSE. Chicago, 1945.

Taba H. Studying social needs for general education curriculum // Educational Leadership, 1950, March.

Taba H. a.o. Curriculum in intergroup relations. Washington: Amer. Council on education, 1949.

Taba H. a.o. Elementary curriculum in intergroup relationship. Washington: Amer. Council on Education, 1950.

Taba H. a.o. Intergroup education in public schools. Washington: Amer. Council on education, 1952.

Taba H., Elkins D. With focus on human relations. Washington: Amer. Council on education, 1950.

ИССЛЕДОВАНИЯ ХИЛЬДЫ ТАБА ПРОБЛЕМ ОБРАЗОВАНИЯ В СФЕРЕ МЕЖДУГРУППОВЫХ ОТНОШЕНИЙ

М.В. Кларин

Резюме

Статья знакомит с исследовательской работой выдающегося американского ученого-педагога эстонского происхождения Хильды Таба (1902 – 1967) о возможностях развития межгрупповых (этнических и социальных) отношений в школах США (1945 – 1951). В начальный период руководимое Таба исследование охватывало более чем 250 локальных проектов. В полученных данных выявилась тесная связь школьных конфликтов между детьми из разных социальных и этнических групп с аналогичными конфликтами в обществе. Анализ показал, что основной их базой как в школе, так и в обществе служит иррациональный, пронизанный стереотипами и предрассудками, жесткий образ мышления, делящий людей на категории “мы” и “они”. Отсюда был сделан вывод: для улучшения межгрупповых отношений в школе не требуется специальное содержание воспитания, его можно осуществить на базе любого материала, связанного с разными аспектами этих отношений. В школьной воспитательной работе содержание образования было реорганизовано в целенаправленное изучение образа жизни местной общины, культуры страны (США) и межличностных отношений. С целью систематического подхода для каждой сферы проблем были сформулированы ведущие стержневые идеи и методики подбора содержания и проведения воспитания. По результатам теоретических исследований Таба были зафиксированы общие требования (условия) эффективного развития межгрупповых отношений в школе. В статье также реферированы ведущие идеи реорганизации содержания образования в вышеперечисленных аспектах и общая методика разработки содержания учебно-воспитательной работы. Результаты исследований Таба по развитию межгрупповых отношений очень актуальны и на сегодняшний день.

HILDA TABA'S STUDIES IN THE AREA OF INTERGROUP RELATION EDUCATION

M. Klarin

Summary

Hilda Taba (1902 - 1967) was an outstanding American educationalist of Estonian origin. From 1945 to 1951 she was Head of two intergroup education projects. At the beginning the first project included over 250 local study programs. The analysis of collected data proved a strong relation between the conflicts in pupils' groups of different social and ethnical status and the similar conflicts in the society. Taba realized that the same irrational, stereotypic and biased way of considering the people in categories of "we" and "they" as in society is dominating at schools. Consequently, taking into consideration the transfer of attitudes, there is no need to elaborate a new and special content of education. The development of intergroup relations and racial tolerance can be achieved on the basis of reorganization and complementing the existing curriculum. In the practical work the curricula in different schools were improved by the emphasis of topics on the life in family, interrelations in local community, American culture and interpersonal relations. On the basis of theoretical and empirical studies Taba's research group elaborated general principles and methods for reorganization of curriculum corresponding to the needs of intergroup education.

The present paper gives an overview of historical and political causes of heightening of conflicts between different social and ethnic groups, reports the main leading ideas for reorganization of the curriculum in each above-mentioned area, and the main principles for effective intergroup education in schools. Today, many Taba's theoretical conceptions and ideas on intergroup education are very valuable and actual.